

MINU ESIMENE ÕPETAJA SILVIA VAINOLA (1941-1990)

Peeter Järvelaid

See sügis on meie suures peres eriliselt pingeline, sest meie kolmest lapselapsest asusid sel sügisel kooliteele juba kaks vanemat lapselast, Jakob Heinrich ja Lukas. Noorem lapselaps Paul käib veel lasteaias, aga temagi elab kaasa oma vanemate vendade koolimuredele selge huviga. Mina vaatan oma lastelaste peale kui õnneliku põlvkonna noortele meestele. Minule polnud saatus andnud oma vanaisadega kohtuda, üks neist suri noorem meheena ootamatult kallale tulnud tervisehäda tõttu, teise viis meie hulgast suur sõda, mille hammasrataste vahele ta sattus. Meie lapselastel on aga olemas see täiskomplekt eelkäijaid, seega väiksematel vahel isegi vahel väike segadus, millise vanaisa juurde nad siis lähevad ja palju neid vanaisasid ja vanaisasid neil lõpuks on. Ajaloo seisukohalt on see meile vastus, mida tegelikult see maailmasõda meilt ära viis. Hariduse lünkasid tunneme eriti selgelt siis, kui katkenud põlvkondade side. Sel juhul astuvad päästeinglitena töösse õpetajad, kes peavad oma ameti tõttu andma edasi ka neid teadmisi, mida ehk tavaoludes oleksid andnud oma järglastele vanavanemad või vanavanavanemad. Minu naabrimees Rein Veidemann on kirjutanud, et iga eestlane peaks aastas vähemalt korra käima Palamusel, sest sealne vallakoolimuuseum on meile eestlastele sama oluline, kui igale usklikule pühade paikade külastamine. Olen oma naabrimehega ikka nõus olnud, aga igal aastal Palamusele pole ma senini kuidagi jõudnud. Kuid Võrus oma esimese koolimaja juures käin ma tavaliselt ikka aastas korra ära. Kuid sel suvel, augusti viimasel nädalavahetusel viis meie lapselaste teine vanaema poisid Palamusele, sest haritud ajaloolasena tahtis ta poistele enne moodsas koolis kooliaasta alustamist näidata, kuidas on käinud varasemas ajaloos meie laste koolitamine. Kui poisid Palamuselt tagasi olid, sai nendega arutatud, mis neid kõige enam puudutas. Loomulikult jäi neile meelde, et nende tahvelarvutil oli vallakoolis samuti analoog olemas ja see oli siis tavaline iga koolipoisi tahvel, millel siis õpiti kirjutama asju, mis kordamist ja parandamist vajasisid. Samuti oli emotsionaalselt meeles hernekott nurgas, kuhu omal ajal ulakad poisid siis karistuseks põlvitama pandi. Emotsionaalseks shokiks poistele oli aga väike ebaõnn, sest Palamuse muuseumis on kõigil soovijatel Joosep Tootsi moodi proovida ragulkast saunaakna pihta lasta, aga meie linnapoised pole selles osas just ettevalmistust saanud ja nii jäi meie poistest saunaaken täpsema käega ragulkamehi ootama. Selleks, et olla kindel, et poisid saaks ikka aru sellest ajaloolisest keskkonnast, said nad vanaemalt viite, millega nad koju jõudes said yuotubist vaadata filmi “Kevade” (minule luges minu isa selle raamatu juba varases lapsepõlves ette). Tundsin end veidi süüdi olevat, et mina polnud leidnud aega, et kooli minevatele poistele “Kevade” lugemist soovitada või siis juba varem see koolilugu ette lugeda. Aga ma püüdsin olukorda parandada vestlusega “Kevade” ja Paunvere teemal ning meie jutt vanema lapselapse Jakobiga läks mulle isegi veidi ootamatult õpetaja Laurile. Kui küsisin Jakobilt, mis teda filmis kõige enam puudutas, siis arvasin mina, et ehk jäi talle meelde Joosep Toots oma trikkidega, aga lapselaps mõtles korra ja ütles: tead vanaisa see õpetaja Laur oli ikka eriline õpetaja, sest ta lubas ju Tootsil ka pool ülesannet lahendada, kui ta vaid ise püüab

ülesandeid lahendada ja klassikaaslastelt maha ei kirjuta. Ja siis ütles Jakob kokkuvõtteks – tänapäeval vist selliseid õpetajaid nagu õpetaja Laur oli, pole vist enam olemas. Jakobil on sellest sügisest uus õpetaja ja esimest korda on tema õpetajaks meesõpetaja. Olen ise ülikoolis õpetanud juba kolmkümmend viis aastat ja olen ikka arvanud, et vähemalt täiskasvanud (või peaaegu täiskasvanud inimeste õpetamisest ma siiski midagi tean), aga sel hetkel oli mul väga kahju minu kallist lapselapsest, et tema on juba neljandat talve koolis, aga ta pole veel kohanud sellist õpetajat, keda õnnelikud koolipoisid-tüdrukud – **minu õpetajaks** nimetavad. Õppejõuna-õpetajana olen alati rõõmustanud andekate ja huvitavate õpilaste üle ja tahtsin sel hetkel oma lapselapsele anda lootus, et see päris TEMA OMA ÕPETAJA saab veel tal kindlasti olema. Jah, see oma õpetaja tajumine iga inimese jaoks suur õnn, mis tuleb elus ära tunda. Olen lugenud Tartu ülikooli ühe kuulsama rektori Gustav Ewersi kirju Väimela mõisaprouale, kelle lapsi ta enne ülikooli tööle asumist koduõpetajana koolitas. Ewers kirjutas, et iga õpetaja suurim õnn, on omada andekaid õpilasi ja siis koos nendega areneda. Minu vastas istus sel hetkel üks väike andekas ja empaatiline mees, kes kindlasti vääriks head õpetajat. Minul endal on elus väga ja väga vedanud. Minu koolitee algas sellest Väimela mõisahoonest mitte kaugel, Võru linnas vanas Võru mõisa peahoones^[1]. Sellest minu kooliminekest möödus eelmisel sügisel just pool sajandit. See oli sel korral üks eriline lugu, sest ma jõudsin koos ema ja vennaga Võru linna vaid paar päeva enne kooliaasta algust ja seetõttu kooli valik tuli teha tõesti viimasel hetkel. Ma ei oska täna kuidagi seletada, miks ma möödudes tollasest kõige tuntumast Võru koolist (keskkoolist) ei soovinud sinna siseneda, aga olin nõus astuma sisse Võru I 8-klassilise Kooli uksest, mis tänaseks muutunud aga Võrumaa tähtsaimaks hariduskantsiks – Võru Riigigümnaasiumi hooneks. Kui ma tahtsin rääkida oma lapselapsele OMA esimesest õpetajast, siis tegelikult ma pidin alustama veidi kaugemalt ja rääkima talle ka minu esimesest KOOLI DIREKTORIST, kelleks oli vana koolimees **Karl Nõmm** (1929-2013). Kui me emaga sisenesime Võru I 8-klassilise Kooli kantseleisse, siis polnud küll veel tunnid juba alanud, kuid üldiselt olid kõik kolm paralleelklassi sisuliselt juba komplekteeritud. 1965. aastal oli Võrus nii palju selle aastakäigu lapsi, et koolides tuli täiendavaid klasse avada. Kuna kool oli juba õppeaastaks sisuliselt valmis, siis oli kantseleitöötaja läinud mingeid oma asju ajama ehk siis ametlikult lõunale. Kooli direktor Karl Nõmm tegeles ise kantseleis mingite kooliasjadega ja kui ema soovis mind kooli registreerida, siis direktor võttis selle sekretäri töö enda peale. Kuigi meie olime nõus ka ootama. Mäletan, kooli direktor pani prillid ette ja teatas, et kuigi klassid juba komplekteeritud, peaks veel ühele poisile siiski C-klassis koha leidma, seda enam, et selles klassis hakkab õpetama noor õpetaja Silvia Vainola, kes just oli Tallinnas Pedagoogilise Instituudi lõpetanud ja oma kodulinna tagasi tulnud. Kui kooli sisenedes, oli ema mulle veel kord meelde tuletanud, kuidas tuleb koolis olla, siis oskasin ma minu kooli möldimise ajal leida endale huvitava tegevuse ja uurisin õpetajate toas olevaid ajaloo tundides kasutatavaid suuri ajaloo illustreerimiseks kasutatavaid pilte. Kui ema seda märkas, et ma ilma luba küsimata olin “sukeldunud ajaloo uurimisse”, siis püüdis ta mind sealt jälle toolile istuma saada, aga selle keelamise peale ütles vana koolimees Karl Nõmm (oli kooli direktoriks 1951-1975), “las poiss uurib kui huvi, sest suurim häda siis, kui laps tuuakse kooli, aga tal puudub huvi millegi vastu.” Neid Karl Nõmme sõnu mäletan ka vist oma elupäevade lõpuni, sest loen neid enda pedagoogiliste arusaamade nurgakiviks. Ära tapa lapse huvi maailma vastu, aita leida see oluline, milleks üks või teine õpilane on eriti andekad. Kui Karl Nõmmest sai siis minu esimene kooli direktor, keda ma lapsena ju koolis eriti tihti ei kohanudki, siis minu hariduse jaoks kõige olulisemaks õpetajaks sai minu esimene õpetaja Silvia Vainola, kes oli minu õpetajaks esimesed neli aastat. Minu esimene kohtumine õpetaja Silvia

Vainolaga toimus veel samal kooli registreerimise päeval, sest direktor tahtis, et klassijuhataja ja klassiõpetaja vaataks minu enne kooli registreerimist üle. Kuna õpetaja Silvia Vainola elas kohe kooli kõrval majas, siis saadeti talle sõna ja ta tuligi siis uut õpilast üle vaatama. Õpetaja Silvia Vainola oli ilus naine, kes ilmus vaikselt ja ka rääkis vaikse häälega. Me leidsime kohe kiirelt kontakti, sest ta ei käitunud kuidagi õpetajalikult vaid tuli ja küsis, kas ma juba lugeda oskan, millele sain vastata jaatavalt, sest olime emaga seda lugemist ikka parajalt juba harjutanud. Ta jäi minu lugemisega rahule ja seejärel lahendasin paar liitmise-lahutamise tehet, kuid sedagi sellisel toredal moel, nagu minu käest oleks lihtsalt jutu sees küsitud – palju see kaks pluss kaks siis ikkagi on. Mina sain vastata ilma mõtteta, et ma koolis ja et mind keegi eksamineerib või et ma osalen mingitel katsetel. Õpetaja Silvia Vainola teatas siis kooli direktorile, et **poiss on kooliks valmis** (hilissügisel lapsena, olin ju peatselt juba kaheksa-aastaseks saamas ja nii pidin ma kooliküps siis tõesti olema). Meile näidati kätte ka 1 C klass, kooli uues juurdeehituse osas, kuhu ma pidin 1. septembril 1965 tulema. Nii algas minu koolitee, minu esimese õpetaja Silvia Vainola käe all. Silvia Vainola algklassiõpetajana õpetas meile enamiku aineid (esialgu välja arvatud vist laulmine), seega temaga veetsime me kõik oma koolipäevad. Õpetaja Silvia Vainola oli küll sel hetkel noor pedagoog, aga ta pärines õpetajate perest. Tema isa oli olnud koolimees **Artur Vainola (1901-1944)**, kes oli tõmmatud 1940ndatel poliitikasse ja jäänud sedasi ajaloo rataste vahele. Tema ema oli samuti õpetaja **Erika Vainola (1904-2003)**, seega tütrele oli õpetajaametist ja õpetajaks olemisest palju antud emapiimaga. Õpetaja ja õpilase suhte puhul kõige olulisem usaldus ja psühholoogiline-inimlik sobimine. Mul tunne, et just need, kes saavad olla uhked oma esimese õpetaja peale, ju neil ikka oli see hea inimlik sobimine oma õpetajaga. Aga minu jaoks on esimene õpetaja just see eriline õpetaja, sest just esimene õpetaja avab meile tee kooli, avab tee hariduse juurde. Kui meil ikka igal kevadel-sügisel vaieldakse selle üle, kas meie õpetajad küllalt hästi väärtustatud ühiskonnas, siis mina ütlen kindlalt et ei ole. Kuid mina ei lubaks igat koolis töötavat inimest õpetajaks nimetada, sest minu jaoks on õpetaja nimi püha. Minu jaoks saab **õpetajaks** nimetada end vaid inimene, keda tema õpilased on õpetajaks nimetanud. Kõik see saab toimuda aastate järel, kui elu näidanud, kes ikkagi andsid meile teadmisi ja elukogemust, mis meid elus edasi viinud. Seetõttu on ka pedagoogiks olek austav, aga õpetaja on minu jaoks pedagoogide kõrgeim ametinimetus. Minu jaoks oli õpetaja Silvia Vainola kindlasti õpetaja ja mitte pedagoog. Noore inimesena, kelle jaoks olime tema esimesteks oma õpilasteks, oli tal palju energiat, mida ta meile jagas nii koolitunnis kui väljapool seda. Võru koolis toetati õpilasi, kel annet, neid suunati pioneeride majja kunstiringi, spordiga tegeldi nii koolis kui suunati spordikooli. Kuid mulle on jäänud väga meelde üks päev, kui erinevatest klassidest valiti välja paremad joonistajad, pandi koolitundide ajal bussi ja viidi ekskursioonile Tartusse kunstmuuseumi. Oskus kunsti vaadata ja nautida, saab tekkida ikkagi vaid nii, et laps satub muuseumidesse. Kuigi mind olid vanemad viinud selleks ajaks juba Tallinnas Kadrioru kunstmuuseumi ja Peterburis isegi maailmakuulsasse Ermitaazi, siis Tartu Kunstmuuseumi külastus koolis on meelde jäänud kuidagi erilisena ja oma tänaseni säilinud kunsti huvi seon ma ikkagi oma esimese õpetajaga. Sama oli ka spordiga, mida Võrus koolis igati toetati, kuigi sel ajal ei saanud nagu arugi, et need pikad ühised matkad, kus sai ju samal ajal palju vesteldud maast ja ilmast, et need vaid spordiüritused olid. Aga just see inimlik suhtlus, on ikka olnud see, mis õpetajaid-õpilasi arengus edasi viinud. Aastaid hiljem lugesin, kuidas meie hilisem piiskop ja Tartu Ülikooli rektor Juhan Kõpp Pärnu koolis oma õpilastega Pärnu jõe ääres jalutas ja neile eesti keelt ja kirjandust tutvustas, aga ka palju eluks vajalikku kaasa andis. Kui ma nüüd, juba vanaisaks olles, püüan oma kooliajast esile tõsta, siis kõige olulisem, mida minu esimene õpetaja (ja

muidugi ka teised õpetakjad, kes mul koolis olid) mulle eluks andis, oli see, et minu lapselik huvi maailma vastu hoiti alles ja mulle anti ikka ja jälle tuge, sest olin küll ehk väliselt päris julgegi, siis sisemiselt olin sageli ka uje ning avanesin loomunguliselt siis, kui olin endale sobivas keskkonnas. Õnne oli see, et ma sain tegelda spordiga ja samas tegelda ka kunstiga, Meenutades oma esimest õpetajat Silvia Vainolat, meenub mulle üks seik, mida tahaks ka meenutada. Minu lapsepõlve albumis on tänaseni alles üks väike postmark, mida ma küll väga sageli ei vaata, aga kui vaatan, siis meenub mulle üks väga oluline hetk. Kõik mäletavad filmist “Kevade” kaadreid, kus õpetaja Laur kingib oma õpilasele Arnole viiuli. See viiuli kinkimine pole vaid mingi asja andmine, vaid sel enam sümboliväärtust. Meie õpetaja armastas reisida ja ühel päeval tuli ta klassi ja rääkis meile, et oli puhkuse ajal saanud käia kaugel reisil – Uzbekistanis ja külastanud kuulsal siiditeel asuvat Buhhaarat, linna mis olnud Pärsia tsivilisatsiooni keskuseks, ja mis enam kui 5000 aastat vana. Loomulikult olime elevil, kui õpetaja meile kaugest reisist jutustas. Lõpuks küsis ta meilt, kes klassis koguvad marke ja kui ka mina käe üles tõstsin, siis sain õpetajalt kingituseks ühe postmargi, millel kujutanud kuulsad Buhhaara ajaloolised ehitised. Kingitus hind pole hinnas ja nii on see väike postmark mulle kui üks füüsiline kinnitus minu õpetaja usaldusest minu vastu. Kuid ehk see väike postmark on hoidnud minus elus seda huvi maailma vastu, mis viinud mind samuti maailmas erinevatesse kohtadesse, seni siiski veel mitte Buhhaarasse, kuid loodan veel kunagi sinna samuti jõuda.

Olen hoidnud alles ka minu õpetaja poolt mulle saadetud postkaarte, sest kui ma teise kooli läksin, siis mingil hetkel juhtusin ikka ka Võrru ja sai käidud vaatamas oma esimest õpetajat. Minu ehmatuseks oli aeg võtnud temalt osa seda elurõõmu, mida meie õpetajaks olles me temalt ikka iga päev saime. Kuid minu õpetaja leidis ikka aega, et kaasa elada minu eluteele ja kui ma 1981 kevadel Tartu ülikoolis õigusteaduskonna lõpetasin, siis tuli ta mind õnnitlema ülikooli aulasse, mille üle ma eriliselt rõõmu tundsin. Täna ma kahetsen, et ma tol korral ei osanud seda täielikult väärtustada ja tundus isegi veidi imelik, minna oma kursusekaaslastele tutvustama, et kuulge – täna jagab minuga rõõmu minu lähedaste kõrval ka minu esimene õpetaja! Möödus kümnend, mina töötasin ülikoolis õppejõuna ja aastal 1992 astusin Tartu Ülikoolis oma õpilaste ette Eesti õiguse ajaloo korralise professorina. Tol korral Tartu ülikooli juhtkond ei osanud oma professoreid hinnata nagu seda tehakse vanades välismaa ülikoolides, kus iga professori ametisse astumine on ülikoolile suur sündmus, mida tähistatakse inauguratsiooniloenguga, kuhu uus professor saab kutsuda mitte ainult kolleegid ülikoolist vaid ka enda jaoks olulised inimesed. 1992. aasta septembris oleks ma soovinud pidada taolist inauguratsiooniloengut ja ma teadsin täpselt, keda ma peale oma vanemate ja oma pere, oleks soovinud sellele loengule aukülastistena kutsuda. Neid inimesi oli tegelikult kaks – minu emapoolne vanaema Anna Vasilde ehk Mamma ja minu esimene õpetaja Silvia Vainola. Kuid saatus tahtis nii, et ma ei saanud neid kutsuda, sest neid polnud enam meiega. Minu esimene õpetaja Silvia Vainola oli lahkunud meie juurest hääbematult vara, juba 5. juulil 1990. aastal. Me kõik elame ajal, mis meile antud ja sageli pole see ideaalne aeg meie soovide täitumiseks. Nii astusin ma 2. septembril 1992 tudengite ette “tavalise loenguga”, kusjuures mulle oli antud auditorium ülikoolis, kuhu oli unustatud lauad ja toolid tuua – ja pidasin oma karjääri ehk kõige omapärasema aasta avaloengu ülikoolis tudengitele, kes istusid päriselt auditoriumi põrandal. Aga oma mõttes, ma mõtlesin nii oma vanaemale, kes mulle inimesena väga palju õpetas (kaasa arvatud ka jalgrattaga sõitmise selgeks tegi) ja minu esimesele õpetajale Silvia Vainolale. Nagu vahel on

kombeks öelda, et kui elus me veel kord oma õpetajaga kokku saame, siis kindlasti on meil paljut millest me tahaks rääkida, kas või sellest, kui oluline on suheldes oma õpilastega – olla nendega suhtluses samal tasandil ehk siis püüda alati suhelda teise poolega nii, et meie silmad on ühel kõrgusel.....Ja kui ma kellelegi noortest inimestest soovin, siis kindlasti seda, et neil oleks õnne sattuda võimalikult vara – nende jaoks nende õpetaja juurde, keda nad kogu elu saavad siis MINU ÕPETAJAKS nimetada. Kui tahame jagada inimesi mingi tunnuse järgi, siis üks võimalus on see, et jagame inimesed selle järgi kaheks, kellel vedas esimese õpetajaga ja kellel ehk nii väga ei vedanud. Minu vedas ja kuidas veel! Lõpetades oma lugu oma esimesest õpetajast Silvia Vainolast, vaatasin laual nädala ajalehti ning leidsin uudise, mis väga hästi haakub antud teemaga. Nimelt Eesti Vabariigi president Toomas Hendrik Ilves, esinedes viimast korda riigi presidendina ÜROs, leidis veidi aega ja külastas New Jerseys oma kunagist kooli. Maailmas käivad asjad mingis sünkroonsuses. Kui mina astusin oma ajal Võrus I 8-klassilisse Kooli (ehk siis tänases mõistes põhikooli), aga tänaseks samas majas hoopis uhke riigigümnaasium, siis meie presidendi kooliga on läinud asjad veidi teisiti. Kui tema õppis veel New Jersey Leonia keskkoolis, siis vahepeal see kool taandatud vaid põhikooliks. Kuid oluline seejuures see, et iga kooli õpilaste jaoks pole kooli olulisus seotud kooli nime või selle staatusega. Kui üks kool ja selle õpetajad meile midagi väga olulist kaasa andsid, siis ongi see kõige olulisem kool maailmas. Seetõttu saan ma väga hästi aru meie presidendist, kes otsis New Jerseys üles oma kunagise matemaatikaõpetaja, kes talle programmeerimist õpetas – proua Christine Cummingsi ja jalutas temaga koos läbi kunagiste kooliruumide, kus proua õpetas ja meie praegune president koolipoisina õppis. Kui nad koos kooli trepil seisis, siis oli tore vaadata, kuidas Toomas Hendrik Ilves oma õpetajale veel Eesti Vabariigi presidendi visiitkaardile kirjutas vist oma mobiiltelefoni numbrit, mis ka peale tema ametiaega presidendina ikka veel kehtib. Taoline hetk igale õpetajale suurimaks kingituseks, sest me ei õpeta lihtsalt ühte või teist ainet, me peame andma oma õpilastele ka teadmisi, mis aitavad neil elus oma ülesannetega hakkama saada.